

UNDERVEJS MOD DET FREMMEDE

Det følgende bidrag af Ib Michael indgår som efterskrift til De las Casas: "Indianermassakren" - udgivet af det nystartede forlag GRÆS i en længere udgivelsesserie under redaktion af Søren Lund og Torsten Bløndal.

Med rejsen som tema giver serien "Undervejs mod det fremmede" en række indblik i den klassiske europæiske opdagelsesrejse. Nærmere oplysning om disse udgivelser vil kunne fås på forlaget (01) 13 99 04.

efterskrift af Ib Michael

OPDAGELSERNES TIDSALDER indvarsles allerede i midten af det 13. århundrede, da tiggermunke og købmænd (som Polo-familien i Venedig) rejser over land og dybt ind i det centrale og østlige Asien. Det næste store fremstød mod nye horisonter kommer via søvejene efter Columbus første rejse i 1492 og Vasco da Gamas ekspedition rundt om Kap Det Gode Håb og videre til Indien i 1499. Den Ny Verden som det amerikanske kontinent blev kaldt hjemme i Europa, hvor man allerede dengang var begyndt at føle sig gamle, blev som Las Casas evigt aktuelle vidnesbyrd fortæller døbt i blod og grusomheder, der overgår fantasien.

Stemningen i den tids katolske Europa var præget af store, apokalyptiske visioner: Columbus selv troede fuldt og fast på, at der var ethundredeoghalvtreds år til dommedag, hverken mere eller mindre. Og inden da skulle alle spådomme være opfyldt således at Tusindårsriget kunne oprettes på jorden. Han føler sig overbevist om, at han er opfyldereren af følgende apokalyptiske profeti og skriver: "Jerusalem og Sion-bjerget skal genrejses ved en kristens hånd; hvem, der er den udvalgte, vil gud bekendtgøre gennem Profetens mund i den Fjortende Salme. Abbed Joachim sagde han skulle komme fra Spanien."

Tiden er præget af såvel den hellige inkquisition som af spiritualistiske bevægelser med især de franciskanske tiggermunke som eksponenter for drømmen: man taler med dyrene, løve og lam græsser side om side, man lever nøjsomt i tæt kontakt med naturens og jordens produkter. De er forløbere for paradisiske tilstande på jorden, kort sagt. Da Columbus besluttede sig for at sejle mod vest, forestillede han sig paradiset ø således: rundt som et kvindebryst stak den op af havet og nærmest solen, på selve brystvorten, lå paradiset have! Mama - denne drøm taler for sig selv! Vansiddets omfang, den grad af uvirkelighed man kom til Den Ny Verden med, taler derimod massakrens klare sprog.

Hjemkommen fra sin anden rejse dukkede Columbus op i Sevillas gader - iført en

franciskaner-munks bodsdragt! Da han på sin tredje rejse kom til Orinoco-flodens munding identificerede han den med en af de fire floder i Edens Have. Al Vestindien guld (thi således kaldte han i sin vildfarelse det latinamerikanske kontinent) skulle indvies til det hellige formål at genrejse Sion-templet! Han var overbevist om at Veragua i Panama var stedet, hvorfra David og Kong Salomon havde hentet de kostbare sten som ifølge Det Gamle Testamente blev brugt til at opføre templet med. Det var hans hensigt og drøm at genopføre templet i Jerusalem med disse sten, som han troede var fra selve Kong Salomons Miner. Han ville udfri Jesu Hellige Grav (fra de vantro ved hjælp af Vestindiens guld.

Opdagelsen af Den Ny Verden var et bevis på at jordens undergang var nær. Og især hvis man identificerede indianerne med efterkommerne af Israels ti forsvundne stammer. For ifølge Apokalypsen (Johannes Åbenbaring) skulle de forsvundne stammer dukke op igen på Dommens Dag. Forestillingen lever videre i bedste velgående hos vore dages Mormoner, som også anser indianerne for at være af jødisk oprindelse.

Efter dommedag: Gudsriget! Deraf ophidselsen. For det forjættede land var indenfor rækkevidde. Og Asien havde lukket sig for de kristne missioner, tartarerne var i Islams hænder, Sydøstasien buddhistisk, og landvejene til Asien blev lukket. Men her - på det amerikanske kontinent - var sjæle i millionvis og de skulle kristnes for hedder det ikke i den hellige skrift: "Gå ud i verden og gør alle folkeslag til mine disciple." Vejen skulle beredes for de vildfarne får. Og hvilken mission at rejse ud i - hvilken undskyldning for at malke koen og brænde alle kættere!

Latinamerika blev landet hvor alt dette hjernesvind skulle stå sin prøve, en forsøgsstation til afprøvning af drømme. Som Kina og Vietnam mange europæiske generationer senere skulle blive det med andre ord. I utopisternes kølvand lå allerede slagterne parat. Det var - og er - køligere hjerner for hvem guld er guld og olie er olie. Kroner og øre med andre ord.

Man kan vel næppe bebrejde Las Casas, som var et produkt af sin tid og dominikanske teolog om en hals, at han ikke gennemskuer disse sammenhænge, hvoraf massakren udspringer. Eller kan man? Læg mærke til hans beskrivelse af indianerne:

"Hele denne mangfoldighed af mennesker blev skabt af Gud som de mest fredssommelige væsner, uden ondskab eller svig, helt igennem lydige og trofaste over for deres naturlige (!) herskere. Og over for de spaniere, de tjener, er de ydmyge, tålmodige, frede

sommelige og rolige, de lever uden spektakler, kiv eller protester og uden had, bitterhed eller hævnthirst. Det er sarte, fintbyggede mennesker, som ikke tåler hårdt arbejde og som let bliver ofre for sygdomme med dødelig udgang.. De er desuden fattige, de ejer ikke og nærer ikke noget ønske om at eje jordisk gods. Derfor er de hverken hovmodige, ambitiøse eller begærlige. Deres kost er så sparsom, at selv en helgen ikke kunne have levet mere sparsomt i ørkenen.. De er renhjertede, åbne og har en sund dømmekraft, de er meget lærenemme og modtagelige for enhver god lære og i høj grad i stand til at modtage vor hellige katolske lære..

Til disse blide lam, af deres skaber udstyret med så mange gode egenskaber, kom spanierne som sultne ulve, løver og tigre." (p.)

Som det fremgår herskede der heller ikke i Las Casas sind tvivl om, at paradisbørnene skulle - under de gode hyrderes vejledning - tilegne sig den eneste og rette lære. Munkene drømte om at forvandle kontinentet til ét stort kloster med indianerne som gartnere (arbejdets naturlige fordeling efter den aristotileske logik, hvor visse racer er udvalgte og andre - laverestående - er tjenere). Kirkens mænd skulle så være havens og den rette tros vogtere. Den ovenfor citerede karakteristik afslører netop Las Casas som et typisk produkt af sin tid. Mage til sludder og vrøvl skal man lede længe efter - medmindre man vender sig mod visse indianerkaraktistikker som er fremme i vor egen tid! Hvad de mennesker efterhånden ikke har fået skudt i skoene - samtidig med man har skudt, og fortsat skyder, hovedet af dem. Det er manglen på menneskesyn der er så uvirkeligt, rystende - og dødbringende. De er for helvede mennesker som alle andre. Ypper kiv og spektakler og fører stammekrige. Mestrer den politiske intrige, undertrykker og øver vold mod hinanden og miljøet, begår økologiske fejltagelser. Hovedjægere, kannibaler, ^{slæ} mennebringer.. en farvestrålende bande! De slås for deres ret og ejendom, kødædere, og præcis lige så interesseret i at holde deres proteinkæder intakte som velfærdsstatens grovædere. De knepper med hinanden, gudhjælp mig, og ville betakke sig for at skulle leve som en helgen i ørkenen. Medmindre de er tvunget til det, og det er de som oftest. Marginerede af herrefolket til sultegrænser i bjergene eller forjaget fra deres områder i junglen som en konsekvens af vejbyggeri, kolonisering, olie- og mineralfund.

Indianer er en fejlbenævnelse. Endnu en kimære i Columbus (syge) hjerne. En vildmand fordi en tilfældig europæer for vild i geografien. Over alt hedder de mennesker

og har vidt forskellige racemæssige såvel som kulturelle karakteristika; taler en mangfoldighed af sprog. Er mangfoldighed i enhver henseende, som blev konfronteret med intet mindre end et chok af et uvirkeligt verdensbillede: et primitivt, faderdyrkende, monistisk patriarkat.

Om Yucatan (Mayalandet) skriver Las Casas at landet er rigt på "frugt og føde, store mængder af honning og voks.." og menneskene er "fri for laster og syndr og derfor absolut værdige til at modtage læren om Gud. Et land hvor spanierne kunne have grundlagt store byer og levet som i et paradys på jorden." (p.) I skildringen forekommer begreberne frugtbarhed, naturskønhed, overflod hyppigt - landene flyder i mælk og honning. Paradismetaforer igen - sikkert dybt forankret i det ubeviste. Al sympati for en af de henrettede høvdinge som hellere ville i helvede end i himlen, hvor han kunne risikere at møde flere spaniere!

Det er utroligt at forestille sig et helt fastland forvandlet til en slagterbutik af ren og skær uvirkelighed. Der er da også andre årsager - bl. a. virussygdomme der spredtes som løbeild, epidemier der bortrev hele befolkningsgrupper, Livet er konkret - her som andre steder på jorden - uanset hvilke vrangforestillinger man kommer med. Europæerne var en biologisk bombe som flere steder løb i forvejen for dem selv. Ironisk nok var man slet ikke interesseret i et udrydde menneskene - de var jo Den Ny Verdens arbejdskraft, dem der skulle slæbe sten til gudsriget. Man har anslået at den oprindelige, præcolumbianske befolkning alene i Latinamerika har været på mellem 50 og 100 millioner (efter nyere, men rekonstruerede demografiske opgivelser) - i 1650 var der 4 millioner tilbage! Det er intet mindre end den største befolkningsmæssige katastrofe i menneskehedens samlede historie. På øerne i Det Karibiske Hav (bl. a. Hispaniola som Columbus kom til først, det nuværende Haiti) forsvandt de oprindelige indbyggere simpelthen totalt!

Las Casas røst løfter sig - som den eneste - mod disse uhyrligheder og heri består hans umistelige fortjeneste. Lad det sive ind i al sin gru: det er et kildeskift, en delvis øjenvidneskildring, sådan gik det til.. massakren taler for sig selv. Det er rystende som dokumentation. Men er det også afslørende? Jeg hæfter mig ved at han ikke en eneste gang navngiver forbryderne. Det hedder konsekvent: tyrannen, guvernøren, admiralen, kaptajnen, spanierne, man.. ikke Columbus, Cortés, Pizarro etc. En typisk formulering: "Under spaniernes sædvanlige påskud sendte denne onde kaptajn to andre

kaptajner, endnu grusommere og mere hårdhjertede end han selv..." (p.) Disse kaptajner - in casu Hernando Cortés og hans højre hånd, Pedro de Alvarado, henholdsvis Mexicos og Guatemalas slagtere - kom jo ved spanske hof (som Las Casas) og blev berømt for deres erobringer, som havde medført at solen ikke længere gik ned i det spanske rige. Også Las Casas embede var afhængigt af kronen - og kongen behøvede ikke at drømme om paradiset for han sad på flæsket og han havde ^{det} så fedt som nogen. De vilde, teologiske spekulationer anfægtede ham kun i den grad de var effektive, skæppede i statskassen og forsynede de anderledes hårdføre Conquistadores med en lind strøm af undskyldninger og aflad (absolution) for de begåede forbrydelser. Korset og sværdet hviler i den samme hånd. Det er for blåøjet at forestille sig Las Casas som uvidende om dette forhold. Af samme grund optræder der i hans skildring kun navnløse tyranner.

Sigtet: at beskytte indianerne mod de blodige massakrer ved at få gennemført nye love, kan der ikke herske tvivl om. Her er han diplomat og pragmatiker, véd udmærket godt at statsmagten ikke vender sig mod sine udøvere og håndgangne mænd. Det er i og for sig ikke angribeligt, at han så forsøger sig ad denne vej. At appellere til samvittigheden, lovgivningen. En hel del af lovene blev faktisk gennemført. De fik ingen effekt.

Las Casas ligner mange gode mennesker idag - humanister og utrættelige forkæmpere for menneskerettigheder. Om hans godhed kan der således ikke herske tvivl - derimod nok om hans evne til dialektisk tænkning. Han kommer med dualismens opfattelse af godt og ondt som adskilte begreber. Himmel foroven og helvede forneden. Der er orden i hans verdensbillede. Men - "qui veut faire l'ange, fait la bête!" (Pascal) eller som Miguel de la Cruz udtrykker det: "Den, der kun dyrker den ene side af medaljen, blir selv dens bagside." Har man først lugtet paradisaëbler og fundet dem fulde af orm, er der ikke langt til man begynder at lugte blod istedet. I enhver erobrers støvler afsted med et eller andet "El Dorado" dinglende som en gulerod foran næsen, stikker der et stykke af en spejderdreng.

Las Casas er en del af medaljens bagside selv. De rå soldater tramper i hans have med orgier af grusomhed og de sarte og fintbyggede lider "så marven af deres knogler kommer ud gennem fodsålerne" - dette skal ikke være sagt for at rive ham, "Indianernes fader og beskytter", blodlugten i næsen. Han rejser billedet i harmdirrende protest og hans gud velsigne ham for det. Jeg vil blot minde om, at der også er orden

i de ideologiske utopisters verdensbillede, at de franciskanske tiggermunke har sidestykke i mange ungdomsbevægelser af idag, hvor man dyrker paradisiske tilstande og rådfører sig med dyr og blomster, bestandig nye variationer af fattigdomskult afholdenhed, eller man kan ikke tage en lort i munden og tale om arbejdere og præster i det samme åndedrag. Uagtet de besidder alle lortens bedste egenskaber. Og iøvrigt regerer vort eget land så tilpas meget ad helvede til, at der ikke er nogen at frygte fra den kant.

Nej, emnet indbyder ikke til spøg. Uvirkeligheden har nogle dimensioner som forvandles til blodig uhygge i virkeligheden. De europæiske erobrere var gale, deres præster navngav galskaben og kaldte den kristendom. Etnocentrisk snæversyn ud over alle grænser. Kunne de ikke have holdt det indenfor deres egne og være taget ud i det fremmede for at lære noget selv? Utænkligt. Vi er så langt fra kureret for denne kultursygdom og søger blot frelsen under nye navne. Foran os ruller hoveder - nu som før.

Erobringen fungerede - bogstavelig talt - som en blodtransfusion fra det nyopdagede kontinent til den gamle verden, og førte til en økonomisk opblomstring i Europa, skabt af guld- og sølvstrømmen, de nye varer og markeder. En opblomstring vi - uagtet den opreklamerede krise i overflødhedshornet - endnu nyder godt af. Og vi køber stadigvæk aflad for lidelserne i den 3. Verden, som ikke længere er ny, i form af U-landshjælp. Erobringen skabte et traume i den rige verden, et vakuum af ny uvirksomhed. Vi fik aldrig rigtig hold på vores paradisdrom, det syder og gærer af dærsamvittighed. Små børn dør med oppustede maver (fordi de kun har luft at fylde i) og fluer i øjnene. Marcipanbrødet har en afsmag, benzinen lugter pludselig af brændt kød i tanken. Så sender vi dybfrysere til det sorte Afrika, hvor de slet ikke har strøm, eller vi sender salte tørfisk til tørkeramte områder. Panikhandling. Vi sender der noget så grusomt i hjernen. Det blir stadig sværere at købe aflad. Kirken fungerer ikke helt så godt som i gamle dage. Velfærdets have.. men lydene udefra trænger sig på og der står soldater posteret ved lågen.

Så lyder råbet: tilbage til naturen! Det er når traumet forsøger at arbejde sig ud og blive til positiv tænkning. Men den findes ikke uden videre, den heks, mennesket forvandler ethvert landskab til en del af sig selv, hytter i junglen er ofte omgivet af slum og stinkende efterladenskaber ligesom visse kvarterer i vore egne

storbyer er veritable jungler af morderiske tilbøjeligheder. Det er som det skal være. Mennesket over alt som en vild og sammensat størrelse: Misforstå mig ret: græsrodsbevægelser er gode, god eftertanke, nødvendig justering. Og marxistisk organisation er et reelt våben i de undertrykkes hænder, Kinas opnåelser fantastiske (de sulter ikke længere, det er næsten mere end tanken kan rumme) - disse tendenser er naturligvis ikke hovedfjender, men en del af løsningen. En del - men så skal der også tales åbent om hvordan de korrupperer hvergang magten centraliseres og endnu engang samles på de få og udvalgte hænder.

Væk med uvirkeligheden og tilbage til mennesket. De, der forsøger at lave systemerne vandtætte, eller drømmer sig til dem, er farlige for sig selv og andre. En maya-bonde skal have ordet. Han tegner følgende portræt af en myresluger:

Den er præsten på landet
dens pels er sort, dens krave hvid
som dem præsterne går med.

Sådan er myreslugeren: en lang næse, moustache
en lang hale, lange fingernegle.

Den har nosser, den har hjerte, den har lunger.
Den har strube, den har luftrør, den har lever, den har
vom, den har pik, hvor den pisser
den har røvhul, hvor den skider.

Sådan er mennesket også. Sådan er disse "indianere" som døde af en anden verdens drømme. Nosser, hjerte, lunge, lever, vom, pik, røvhul: Massakren afslørede englernes anatomi. Ud væltede deres indvolde og Las Casas så det med forfærdelse ske. Måtte kommende generationer være bedre forberedte. Men det er vel utopisk at forestille sig.

From a painting of Kwewu Kachina
by Kutshonau a Hopi artist,
for J. W. Fewkes, c. 1900.

KWEWU, THE WOLF KACHINA

A wolf's paw is painted on each cheek, and in dances, Kwewu usually appears with Deer and Antelope Kachinas.